

YANGI O‘ZBEKISTONDA YOSHLAR SALOMATLIGINI MUSTAHKAMLASHDA TA’LIM TIZIMI VA OILAVIY TARBIYANING ROLI.

DOI: 10.5281/zenodo.11128014

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich

SamISI, ijtimoiy fanlar kafedrası kafedrası (PhD) dotsenti.

rozimurodov86@mail.ru

Annotatsiya. Maqolada yangi O‘zbekistonda yoshlarni tarbiyalash borasidagi vazifalar yoritilgan. Yoshlarni ma’naviy etuk qilib tarbiyalashda oila institutini hamda ta’lim maskanlarini oldidagi tarbiya va ta’lim sohasi o‘rni va sog‘lom ona, sog‘lom bola va sog‘lom jamiyat kansepsiyasining amaldagi natijasini bugungi kundagi ahamiyati ilmiy taxlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Mahalla, oila, maktab, shaxs, axloqiy-estetik tarbiya, reproduktiv, axloqiy qadriyatlar, sog‘lom farzand, farovon, an’ana.

Jamiyatning har tomonlama mustahkamligi va farofonligi albatta birinchi navbatda oiladagi tinchlik-xotirjamlikka, oila a’zolarining bir-birlariga bo‘lgan samimiy munosabati va axloqiy tarbiyasiga uzviy bog‘liq bo‘lgan. Shu jixatdan bugungi kunda bolalikda xamda maktabgacha tarbiyaga shartli ravishda oila va bog‘cha tarbiyasini kiritish mumkin. Oiladagi ahloqiy tarbiya juda muhim hisoblanadi, uning o‘ziga yarasha qoidalari mavjud. Shu urinda tarbiya va ta’lim insoniyatning tabiiy va ijtimoiy borliqdagi o‘rnini ham belgilab beradigan, uni ma’naviy ozuqa bilan boyitadigan sohadir. Insoniyat barcha tarixiy davrlarda ta’limning qudratini va uning yaratuvchanlik kuchiga guvoh bo‘lgan, pirovardida u jamiyatda yuksak maqomga ega bo‘lgan ijtimoiy qadriyat sifatida tan olinib kelingan. Shuning uchun xar bir davrda yoshlar tarbiyasida yuksak tajribaga ega bo‘lgan onaxonlarning, buvixonlarning tarbiyasini ijobiy axamiyati va roli katta bo‘ladi.

Oilada yoshlar tarbiyasini Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev ta’kidlab o‘tar ekan “...Maktab - faqatgina ta’lim beradigan maskan emas, barchamiz uchun yuksak

ma'naviyat beshigiga, farzandlarimizni bolalikdan boshlab kasbga o'rgatuvchi dargohga aylanishi zarur"¹. deb to'xtalib o'tadi. Shu jihatdan xalqimiz orasida shakllangan boy ma'naviy meros, odob-axloq va tarbiya bugungi kunda ham yoshlar ma'naviy qiyofasini ifoda etib kelmoqda. Yosh avlodning axloqiy qadriyatlar asosida tarbiyalashda oila, maktab, mahalla va jamoatchilik tashkilotlari asosiy vosita hisoblanadi. Bu o'rinda XVII asrda yashagan Chex olimi Ya.A.Komenskiy e'trof etganidek, ta'lim va tarbiya tizimida samaradorlikni ta'minlash, maktab ishlarini tashkil etish, bilimlarni nazorat qilishga qaratilgan, ta'lim taraqqiyotini ta'minlash bilan bog'liq ilg'or qarashlar va nazariyasiga asosan, "o'qitiladigan fanlarni tasniflash va ta'lim jarayoni oldindan ishlab chiqilgan darsliklar asosida o'tilishi ta'lim samaradorligini oshirishi to'g'risidagi fikrlarni ilgari suradi. U yaratgan ta'lim tizimiga shuningdek, o'quvchilar o'zlashtirgan bilimlarini nazorat qilib borish, dars qoldirilishiga yo'l qo'ymaslik, maktab ishlari qat'iy intizom asosida tashkil etilishi qoidalari ham xosdir"². Ayniqsa, o'zbek xonadonlarida shakllangan milliy tarbiya maktab o'quvchilarida o'ziga xos axloqiy qadriyatlar sifatida: o'zaro hurmat, izzat, ishonch, mulozamat, muhabbat, hamkorlik tuyg'ulari yaqqol namoyon bo'ladi. Oilada va maktabda yoshlarga xalqimiz uchun muqaddas bo'lgan har bir kishi burchi va vazifalar o'rgatiladi. Shu bilan birga oilada farzandni dunyoga keltirish, uni tarbiyasi masalasi juda dolzarb masaladir. Demak ota-ona ularni yuksak ma'naviyatli, ma'rifatli qilib tarbiyalash bilan birga jamiyatda o'z o'rnini mustaqil topishiga shart-sharoit yaratib berishdan ham iboratdir.

Jamiyatda sog'lom turmush tarzini shakllantirishda sog'lom tafakkur, sog'lom dunyoqarashni yuksaltirish bevosita oilaviy va ta'lim tizimi bilan chambarchas bog'liqdir. Oilada avvalo ota-onaning o'z farzandlari tarbiyasida shaxsiy o'mak, ibrat, namuna bo'lishi muhim mezon sanaladi. Ota-onaning oiladagi xulq-atvori, muomala madaniyati, yurish-turishi farzandlari ma'naviy tarbiyasining shakllanishida asosiy o'rinni egallaydi. Shuning uchun ota-onalarning o'zlari sharqona odob-axloq

¹ Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. –Toshkent: O'zbekiston, 2022. – B. 214

² Коменский Я. Буюк дидактика. http://makarenko-museum.ru/Komenskiy_Yan_Amos_Velikaya_didakt.pdf

qoidalariga rioya etishlari, milliy-ma'naviy qadriyatlarga yuksak ehtiromda bo'lishi, yuksak umuminsoniy xislatlarga ega bo'lishlari kerak. Ijobiy dunyoqarashga ega bo'lgan farzandlarda esa o'z navbatida vatanparvarlik, fidokorlik, sadoqat, mardlik, jasurlik, chidamlilik, vazminlik, qadr-qimmat, tashabbuskorlik kabi xislatlar shakllanib boradi. Abu Homid G'azzoliy yozadi: “inson tug'ma aqli komil, xulqi go'zal bo'ladi”³. Shu jihatdan xalqimiz orasida shakllangan bunday dunyoqarash va odob-axloq bugungi kunda ham yoshlar ma'naviy qiyofasini ifoda etib kelmoqda. Ma'naviyatga va ma'rifatga ega ota-ona oilaning mohiyati, qadri, burch, mas'uliyat, oila vazifalari, oilada barkamol farzand tarbiyasi, oilani moddiy jihatdan ta'minlash, uning osoyishtaligini saqlash kabi vazifalarni anglab etadi va unga amal qiladi.

Yoshlarda ta'lim-tarbiyada innovasion sohalarni amalga oshirishda avlod-ajdodlarimizning o'tmish ma'naviy merosidan unumli foydalanish muhim ahamiyatga ega. Shu o'rinda mamlakatimiz birinchi Prezidenti I.A.Karimovning “Sharq tsivilizasiyasi yutuqlarini, o'tmish ajdodlarimizning madaniy va ma'naviy boyligini chuqur va har tomonlama o'rganishimiz darkor”⁴, deb aytgan so'zlari muhimdir. Xalqimizning urf-odat, an'analarini tiklashda, mahalla va guzarlarning oqsoqollari yaqindan yordam berayaptilar. Har bir xalqning o'zi uchun e'zozli, qimmatli bo'lgan ma'naviy boyliklari bo'ladi. Bular asarlar davomida avloddan – avlodga o'tib kelgan, hozirgi kunda ham o'zining ahamiyati va qadrini yo'qotmagan, shu xalqning iftixori manbaiga aylangan durdonalardir. Millat va elatning o'ziga xos tarixiy me'rosi, san'ati va adabiyoti bilan bir qatorda ularning urf-odati va marosimlari, madaniy munosabat va axloqiy fazilatlar ham ma'naviy qadriyatlar tizimiga kiradi. Bular xalqning o'ziga xosligini saqlab qolishda, yoshlarni ta'lim va tarbiya berishda, shaxsning ijtimoiylashuvida muhim rol uynaydi.

Yosh avlodning hayotiy mo'ljallari, “zamona qaxramoni” haqidagi tasavvurlari ham ma'naviy Qadriyatlardan kelib chiqib shakllanadi. Bunday ma'naviy qadriyatlarni oilada, maktabgacha ta'lim muassasalarida maktabda yoshlarning qalbiga singdiriladi

³ Абу Хомид Газзолий. Риёзатун-нафс. – Тошкент, “Movarounnahr”, 2006. – 28 б.

⁴ Каримов И. Баркамол авлод орзуси. – Тошкент, Шарк, 1998. –Б. 97.

va shu “zamona qaxramoni” asosida tarbiyalanadi. Qadriyatlar qanchalik bir-biriga yaqinlashib, ta’sir ko’rsatmasin, har bir millat uchun ma’naviy kamolotning asosiy yo’li va mezoni milliy qadriyatlar bo’lib qoladi. Ma’naviy tarbiya har qanday jamiyat va mamlakat hayotida hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Binobarin, ma’naviy boy, axloqan pok, jismonan sog’lom farzandlarni tarbiyalab voyaga etkazish dastlab oilada amalga oshiriladi. Yoshlarga va insonlarga bir umr hamroh bo’ladigan insoniy fazilatlar - ezgulik, yaxshilik, mehnatsevarlik, yaratuvchanlik, fidoiylilik, sadoqat, mardlik kabilarning barchasi oiladan boshlanadi. Oila yoshlarni axloq-odobi, rostgo’y mehnatsevar, halol bo’lib voyaga etishi uchun zamin tayyorlaydi. Har bir xalqning, millatning avlod ajdodlari tomonidan qoldirilgan qimmatli qadriyatlari, urf-odati, an’analar mavjudki, ular oilada, mahallada va ta’lim dargohlarida e’zozlanib kelinadi va o’sib kelayotgan farzandlar tarbiyasiga singdirilib boriladi.

Xulosa sifatida shuni ta’kidlab o’tishimiz lozimki oilada va ta’lim dargohlarida sog’lom dunyoqarashga ega yoshlarni tarbiyalash davlat siyosati darajasidagi e’tiborning qaratilishi yoshlarni jismonan etuk va ma’nan barkamol bo’lib voyaga etishining muhim asosidir. Shu o’rinda oilada, va ta’lim dargohlarida yoshlarning tarbiyasi bilan shug’ullanuvchilar va jamiyatda yashayotgan har bir fuqoroning birinchi galdagi vazifasi bo’lmog’i lozim. Chunki bobo-buvilarimizning jamiyatdagi o’rni mavqeyi e’tiqodi bugungi kundagi yoshlarni milliy urf-Odatlarini aks ettiruvchi yuksak ma’naviyati orqali ta’lim-tarbiya berish albatta o’zining ko’proq samarasini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. Mirziyoev Sh.M. Oila va jamiyat ustuni, hayotimizning fayzi va ko’rki. // Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy Bahodir. 2 jild -T.: O’zbekiston, 2018, 464-bet.
2. Komenskiy Ya. Buyuk didaktika..<http://makarenko-museum.ru>
Komensky Yan Amos Velikaya didakt.pdf
3. Abu Homid G’azzoliy. Riyozatun-nafs. Toshkent, "Movarounnahr", 2006. 28 b.

4. Karimov I. Barkamol avlod orzusi. Toshkent, Sharq, 1998. B. 97.
5. Ro‘zimurodov S. Globallashuv davrida yoshlarni sog‘lom qilib tarbiyalashda mahalla va oilaning tutgan o‘rni //Journal of Social Sciences. 2022. T. 1. №. 0